

Телічко Н.А.,

к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та банківської справи

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

м. Луганськ

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ Й ШЛЯХУ ЇХ РОЗВ'ЯЗКУ

Дотепер в Україні система соціального страхування все ще не є сформованою як цілісна, хоча основні елементи нової системи вже вимальовуються. Складність її реформування складається в тому, що при цьому слід враховувати не тільки економічні фактори, але й традиції, що склалися з радянських часів, а також права громадян закріплені в Конституції України.

Система обов'язкового соціального страхування в Україні охоплює: пенсійне страхування й соціальне страхування (у тому числі відшкодування шкоди від виробничого травматизму). І тому, при формуванні оптимальної моделі соціального страхування необхідно розв'язати цілий ряд проблем. Можна виділити наступні загальні проблеми системи обов'язкового соціального страхування: часткове збереження не страхових принципів; відсутність залежності рівня виплачуваних допомог від розмірів відрахувань; незавершеність правового регулювання системи державного обов'язкового соціального страхування; недостатність обґрунтування рівня соціальних виплат.

Крім того, реформування соціального страхування повинне відповідати й міжнародним тенденціям, згідно з якими, одним з найважливіших напрямків економічного розвитку на найближчі кілька десятиліть є створення, а в багатьох випадках і перебудова системи соціального захисту й підведення її до рівня, відповідного до сучасного етапу розвитку світового суспільства.

У нашій країні вже не один раз вживали спроби реформувати соціальне страхування. Однак усе це не надає позитивних результатів. Більш того, у результаті

цих перетворень все більш втрачається страховий характер соціальних внесків, які перетворюються в якийсь обов'язковий платіж, який стає інструментом перерозподільної політики держави. Завдяки цьому і в роботодавців, і в громадян пропадає мотивація у власному соціальному захисті у вигляді соціального страхування.

Громадяни, які працюють по єдиному податку, фіксованому сільськогосподарському податку, а також по спрощеній системі оподаткування й самозайняті особи взагалі мають іншу природу обчислення бази оподаткування, не пов'язану ні з фондом оплати праці, ні з чисельністю працівників. У зв'язку із цим відбувається деформація розподільних відносин у системі соціального страхування. І навпаки в таких громадян з'являється можливість одержання деяких страхових послуг (гарантованих конституцією) без участі у формуванні фінансової бази соціального страхування. У результаті порушується один з основних принципів соціального страхування «внесок-виплата», а система недоодержує законодавчо встановлених ресурсів. У цьому випадку має місце підміна мети соціального страхування й порушення задоволення рівня попиту на послуги соціального страхування, який у свою чергу в кожний момент часу визначається економічними можливостями суспільства попереднього періоду.

Виходячи із закордонного досвіду метою справжніх страхових систем соціального страхування є забезпечення відтворення працівника при настанні страхового випадку, а в українській системі – це навпаки компенсація втраченого заробітку. Наслідку такої підміни досить негативні. По-перше, у страховій системі величина витрат на відтворення працівника, тобто вартість робочої сили, має кількісну визначеність для конкретного етапу розвитку суспільства. В українській же системі розмір компенсації є величиною невизначеною. По-друге, у справжніх страхових системах розмір страхових виплат визначається об'єктивними законами конкуренції, у діючій в Україні системі соціального страхування він визначається довільно, виходячи з обсягу акумульованих страхових коштів у відповідних фондах соціального страхування й здатності податкових органів сформувати фінансову базу цих фондів та прожиткового мінімуму, встановленого владою.

Така деформація економічних основ соціального страхування не може не привести до деформації його принципів. Це виявляється, насамперед, у тому, що на сьогодні

страхові виплати взагалі не забезпечені страховими внесками. Принцип особистої відповідальності кожного за формування умов власного життя, необхідних у ринковій економіці, зведено до нуля.

Розвиток і підтримка недержавних добровільних форм страхування дозволить, по-перше, втягнути в соціальне страхування й ті групи населення, які виявляться поза діючою системою, по-друге, створити умови конкуренції між страховими організаціями, що підвищить рівень страхових послуг і створить передумови підвищення ефективності соціального захисту населення. Крім того, необхідно призупинити сповзання соціального страхування на шлях соціального забезпечення, відновивши його функціонування на справді страхових принципах.

Отже, одним з вирішальних напрямків удосконалювання системи соціального страхування повинне стати здійснення комплексу заходів, спрямованих на досягнення фінансової стабільності системи за рахунок збалансованості надходжень обов'язкових платежів і видатків на соціальні виплати в позабюджетні фонди. Для виконання цього завдання є необхідним встановлення чітких границь між сферами соціального страхування й соціального забезпечення, віднесення видатків до категорії страхових і не страхових. Крім того необхідне негайне введення другого та третього рівня соціального страхування.

Теоретико-методичні та практичні рекомендації за темою тез.

Таким чином, необхідно почати реальні дії з усунення деформації економічних основ обов'язкового соціального страхування. Вони можуть здійснюватися за наступними напрямками:

- лібералізація системи соціального страхування на основі формування самокерованих недержавних професійних союзів працівників і роботодавців при збереженні за державою законодавчих і контрольних функцій;

- створення умов і передумов для розвитку обов'язкового недержавного соціального страхування, а також видів добровільного страхування;

- удосконалення методів і методик, що дозволяють установити послідовність розгляду відповідності рівня потенційного попиту та пропозиції на послуги соціального страхування;

- розвиток і вдосконалення системи обліку, звітності, економічних показників

використовуваних для оцінки поточного стану й перспектив розвитку соціального страхування.